

Н.Б. ГОДЗЬ

ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН З ТОЧКИ ЗОРУ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Стаття представляє собою перший крок автора в дослідженні футурологічного аспекту майбутньої педагогіки і системи освіти з позиції філософії та суспільствознавчих та педагогічних, медичних та психологічних наук. Статтю присвячено аналітичному дослідженню та порівняльному аналізу цифрової освіти в Китаї, Литві та Україні. За допомогою порівняльно-зіставного методу досліджено позитивні та негативні риси цифрової освіти. Доведено, що сучасність без урахування знання минулих методик технічних засобів навчання навіть в епоху діджиталізації буде не повною. Обґрунтовано значущість людського компонента у педагогіці, який не замінить жодний штучний інтелект.

Ключові слова: цілісність, футурологія, екологічна футурологія, аналіз, синтез, діджиталізація освіти, освітні технології, освітній простір, освітня модель, методологічний потенціал.

N.B. GODZ

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DIGITAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF TEACHING DISCIPLINES FROM THE POINT OF VIEW OF THE PHILOSOPHY OF EDUCATION

The article represents the author's first step in researching the futuristic aspect of future pedagogy and the education system from the standpoint of philosophy and social and pedagogical, medical and psychological sciences. The article is devoted to analytical research and comparative analysis of digital education in China, Lithuania and Ukraine. The positive and negative features of digital education were investigated using the comparative method. It has been proven that modernity without taking into account the knowledge of past methods of technical means of learning will not be complete even in the era of digitalization. The significance of the human component in pedagogy, which cannot be replaced by any artificial intelligence, is substantiated.

Key words: integrity, futurology, ecological futurology, analysis, synthesis, digitization of education, educational technologies, educational space, educational model, methodological potential.

Постановка проблеми. Як би не змінювався світ, але певні концепти у ньому залишаються незмінними і саме від них залежить питання стабільності суспільства та запобігання в ньому хаосу, саме тому й надалі філософія повною мірою залишає за собою важливу роль у формуванні та відповідно збереженні форм суспільної свідомості та пізнання світу як в плані історичної ретроспективи, так і аналізі сучасності та у футуристичних проєкціях, які створює людська уява. Виконуючи критичну та прогностичну функції філософські науки продовжують досліджувати систему знань про фундаментальні принципи та основи людського буття і оскільки знання не можуть існувати без цілої низки створених ними умов та низки параметрів в яких існують та зберігаються самі знання, а саме: системи освіти, системи та методології підготовки кадрів та матеріальної навчальної бази. Саме виходячи з цих положень та умов предметом дослідження нашої статті є питання стану сучасної системи освіти та значення інновацій, які пропонується в ній застосувати.

Освіта як феномен існує в певному середовищі, яке мусить враховувати і низку додаткових практичних і теоретичних питань, бо вона не може існувати без сукупності супутніх професій і низки галузей у суспільстві: так було і так принципово

мусить бути, якими б не були плани і проєкти змін наповнення освітнього контенту новими ідеями чи новими формами навчання та комунікації. Слід зауважити, що навчання, а відповідно і процес функціонування всіх шаблів освітньої системи торкається і системи книгозбереження, і питання обслуговування матеріальної бази навчання, і питання методології навчання (так само і знання різноманіття історії та еволюціонування самих методик навчання), так само, як і раніше, так і в майбутньому, освітні процеси у суспільстві будуть дотичні до системи каталогізації, архівування та історії технологій, які використовувалися при навчанні, до залучення знань з технічних, психологічних, медичних дисциплін. Навіть архітектура має відношення суто професійне і, внаслідок цього, дуже вузько специфічне практичне знання стосовно до будівництва навчальних закладів. Сучасність без урахування знання минулих методик ТЗН (технічних засобів навчання) навіть в епоху діджиталізації буде не повною. Саме тому простір досліджень у філософії освіти, на нашу думку, лише виграє від постійного повертання до аналізу та порівняння методик та методології освіти як в минулому, так і в сучасності. Також сучасні світові події вкотре підтверджують факт, що планувати майбутнє без урахування критичних ситуацій, які

виникають у новітніх експериментах, та без аналізу гострих і проблемних кутів у питаннях механізмів освіти занадто небезпечно заняття. Вчасно виявлені помилки насправді виконують важливу навчальну функцію, оскільки своєчасність у виявленні та розгляді у процесі їх вивчення та виправлення запобігають негативним наслідкам в освіті цілих поколінь та величезних верств населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Насамперед, маємо змогу звернути увагу на аналіз досліджень у філософії педагогіки В. Андрущенко, М. Бойченко, Н. Хамітова, М. Опачко, В. Нікітенко, Р. Олексенко, О. Кивлюк, В. Козловський. Не можемо не згадати праці відомих філософів, думки яких є системними у царині філософії освіти, а саме Т. Адорно, Е. Ласло, Ф. Фукуяма, Х. Арендт.

Метою статті є критичний аналіз можливостей комунікації вчитель –учень, студент, слухач, тощо та порівняльно-зіставний аналіз цифрової освіти на прикладі України, Литви та Китаю.

Виклад основного матеріалу. У статті «Формування цінностей цифрової освіти...» автори наводять, як на нашу думку, головний мотиватор системи діджиталізації та «оцифрування» освіти. Саме тому дозволимо собі навести повну цитату: «За прогнозами ЮНЕСКО, до 2030 року дефіцит учителів становитиме 69 млн., а 263 млн. людей на планеті не мають доступу навіть до початкової школи. З точки зору якості теж не все ідеально, так як нинішня система освіти не відповідає цифровому суспільству, а відповідає індустріальному виміру суспільства. Цифрові (конвергентні) технології пропонують зовсім інші шляхи вирішення проблем якості та кількості. Цифрові технології мають зробити більше для сучасної освіти, її трансформації та модернізації» [7, с. 53]. Саме питання нестачі кадрів, на нашу думку, одна з мотивуючих дій у системі дистанційної освіти, що, на жаль, не може замінити справжнього фахівця, і у певних випадках деякі держави замість збільшення фінансування та створення додаткових місць для навчання майбутніх вчителів, покращення рівня зарплат та соціальних переваг для вчителів, підняття поваги до професії вчителя скоріше за старому системою поглядів на економічні процеси та питання економії фінансів та «оптимізації» будуть більше уваги звертати лише на можливості оптимізації та здешевлення процесу загальної освіти населення. Проте система цифрових технологій в освіті апіорі не заміняє вчителя, а доводить до більшої кількості аудиторії під час освіти найкращих методик викладання та лекцій. Тенденція більшого охоплення слухачів, яка має мету здешевити навчання, занадто небезпечна спокуса з багатьма негативними чинниками для суспільства. Окрім того, питання забезпечення рівноцінними можливостями до навчання (маються на увазі гаджети), особливо у багатодітних родин також є «проблемним полем» у новітніх системах передачі знань та навчання. Проговоривши основні «проблемні поля» такої

системи, тим не менше, ми маємо можливість підкреслити і її корисні риси: мобільність, кількість залучених слухачів та можливість прослухати найкраще зарекомендовані себе курси з відповідними найкращими викладачами. Окрім того, платформи, які дозволяли навчатися дистанційно, якнайкраще себе зарекомендували у станах нестабільності, а саме епідемії Ковіду та під час другої активної стадії війни в Україні (і не лише в Україні). Але це не зменшує необхідності критично дивитися на проблемні місця дистанційної системи освіти, які ще навіть повністю не вивчені, оскільки лише під час практичного впровадження можливо буде потім виявити та проаналізувати низку ще невідомих факторів різного полюсу забарвлення: від негативних до позитивних. Самотність та неможливість зворотньої комунікації під час навчання – також не найкращий порадник, особливо у юному віці серед школярів та студентів. Розроблені ще в Античній Греції методики навчання (групового, до речі, що певним чином зближує з сучасною моделлю кількості тих, хто навчається), методи, багато в чому саме через їх позитивність використання, дійшли незмінними до наших днів, адже саме в глибинному контексті філософської суті особливостей людини та особливостей діалогу учень-учень та Вчитель-учень вони найкращим чином виконували завдання навчання та передачі знання.

У контексті нашого досліджуваного питання звернемо увагу, що М.В. Опачко пише, що «у сучасній Україні «філософію освіти» визначають як сукупність світоглядних теорій (ідей), які зумовлюють методологію виховання і навчання, становлення відповідного типу особистості. Перспективи реформування освітньої системи в Україні вбачаються в актуалізації гуманістично-культуротворчої філософії освіти, а її стратегічна мета полягає у становленні творчо-гуманітарної особистості як цілісного суб'єкта культури. В основу педагогічного процесу варто покласти нову світоглядну установку, новий тип особистості, а відповідно і змінити методику виховання та навчання. Предмет філософії освіти – це не лише філософське осягнення самого поняття «освіта», але і розкриття більш глибинного змісту поняття «освіта» як світоглядної основи для розвитку особистості нової епохи. У широкому розумінні предмет філософії освіти – вивчення культурних досягнень та цінностей, покликаних задовольняти потреби системи освіти» [8, с. 5]. Якщо з питанням введення нових методик ми можемо погодитися з автором, то до питань нових світоглядних установок та питань «нової особистості» мусимо підійти обережно і з певним скепсисом. Нове оточення і методики навчання не мусять змінювати основні гуманістичні принципи людини та людини в суспільстві взагалі.

Серед інформації про цифрову освіту за кордоном ми знайшли відповідно, що у минулих роках Вільнюський університет створив та успішно впровадив для вчителів модульні навчання за

загальноосвітніми програмами Литви, що фінансувалися проектом «Продовжуйте: приходьте, покращуйте, сприяйте!» (№ проекту 10-045-П-0001 впроваджується згідно 2021-2030 рр., менеджер програми розвитку Міністерства освіти, науки та спорту Литовської Республіки, захід прогресу програми розвитку освіти № 12-003-03-06-01 «Учитель перш за все», фінансується Європейським соціальним фондом+ та співфінансуванням Європейського Союзу) [10]. Цей проєкт цифрової освіти [10], фінансувався за рахунок коштів Європейського соціального фонду, відповідно до пріоритету 9 «Освіта суспільства та підвищення потенціалу людських ресурсів» Програми інвестиційних дій фондів Європейського Союзу на 2014-2020 роки. 09.2.1-ESFA-V-726 (захід «Удосконалення змісту освіти та створення та впровадження нових форм організації освіти»). Загальною метою на разі, як ми бачимо були оновлення змісту загальної освіти та разом з тим забезпечення її ефективної реалізації. Його завданням було підготувати платформу для оновлення змісту освіти. У Литві до цього було підготовлено документи, в яких було закладено основні та необхідні цілі та принципи змін змісту освіти та стратегічні орієнтири розвитку сучасної школи в документах освіти: «Описі програм початкової, основної та середньої освіти» та «Концепції хорошої школи». Це пропонувалося забезпечити за рахунок певного «стисування програм» та видалення «неактуального змісту». Для цього було розроблено документ «Оновлення, створення або адаптація цифрового освітнього контенту». Окрім освітян та батьків до системи залучено було відповідні структури в муніципалітетах. Як і в Україні, так і в Литві, як можливо побачити з відповідних документів, центр завдань та уваги було покладено на вчителів, бо вони «є найважливішими учасниками реалізації змісту освіти» (саме враховуючи досвід та компетенції). В Литві для цього пропонувалося проводити моніторинг змін для оцінки успіху та впливу змін проєкту та навчальної програми. Для нас важливими є елементи «підготовки загальних програм і супровідних матеріалів» та робочі групи, що склалися з дослідників та педагогів-практиків.

Окрім того, у випадку Литви ці групи консультували безпосередньо експерти з міжнародним досвідом оновлення змісту освіти. Як ми зрозуміли, в документах написано було, що «планується, що зміст цифрових навчальних інструментів, що розробляються, відповідатиме принципам визнаної в Європі моделі 5E: Engage, Explore, Explain, Evaluate, Elaborate». Дослідження впровадження проєкту також підлягали критичному аналізу та фінансувалися Європейським соціальним фондом Аріє проєкта «Skaitmeninio ugdimo Turinio Kūrimas ir diegimas» [12]. Як можливо побачити, проєкт було затверджено 3-го серпня 2022 року і запропоновано до використання у 2023 році у

школах, а міністром освіти тоді було затверджено 44 програми. Всього було оновлено 47 програм (Patvirtintos atnaujintos mokyklinės programos) [11]. У цьому контексті було проведено інтерв'ю (12 серпня 2022 р.) з консультантом Британської Ради Крісом Твісдейлом, колишнім головним радником уряду Великої Британії з питань освітньої політики та багаторічним директором шкіл, який зараз проводить консультації для фахівців Литви за запрошенням Національного агентства освіти (NŠA) [12]. Таким чином, ми вбачаємо значення діджиталізації освіти, насамперед, у мобільності навчання й можливості продовжувати навчання за кордоном та повертатися до навчання у власній країні без витрат у часі та обсязі матеріалів та моделей освітнянської системи.

Певною мірою цікавими є моделі цифрової освіти, які створено у Китаї. Для аналізу вдалося знайти низку сайтів, у яких подано не лише китайські стандарти цифрової освіти, але розкрито й комунікацію відповідних працівників з європейськими закладами [13]. Проєкт, як можна побачити, був також створений Британською Радою, що запропонувала вебінар у жовтні 2013 року для представлення звіту про цифрову освіту в Китаї. Джеремі Чан, регіональний керівник відділу досліджень і консультацій, провів аналітичний огляд проведеної роботи з бачення можливостей цифрової освіти в Китаї, а також у його доповіді було розкрито можливості та ризики для іноземних інвесторів. Можемо зробити висновки, що Китай через низку особистих обставин залишається найбільшим у світі освітнім ринком, де навчається понад 400 мільйонів студентів, майже 30 мільйонів з яких зараз навчаються саме у вищих закладах освіти (у доповіді спеціально проводиться порівняння, завдяки якому можна побачити, що у Китаї студентів у 2013 році було стільки ж, скільки разом людей у США, Великобританії та Австралії).

Статистика надає інформацію, що у 2012 році КНР витратив чотири відсотки власної ВВП саме на освіту, а у 2013 році загальні витрати на освіту в КНР зросли приблизно на 10 відсотків. Саме в такому контексті, враховуючи кількість студентів та відповідно кількість фахівців-викладачів, саме цифрова освіта розглядається як вирішення великої кількості освітніх потреб сучасної КНР. Та в будь-якому разі важливо враховувати не лише позитивні результати, але й планувати можливі ризики такої системи навчання. Саме тому було досліджено, що серед ризиків такої освіти вже зараз можливо побачити розрив між міськими та сільськими студентами, оскільки у сільській місцевості і на сьогодні немає достатніх умов, щоб у тих, хто проходить навчання, була рівноцінна можливість з містом користуватися Інтернетом. У доповіді було зазначено, що Китай вже тоді оголосив про плани створити універсальне цифрове навчальне середовище, пообіцявши забезпечити широкопasmовий зв'язок у всіх класах K-12 до

2020 року. Щоб скористатися цим «сплеском підключення» до мережі Інтернету, усім китайським провінціям було запропоновано розпочати випробування цифрової освіти до 2015 року. Негативним та проблемним аспектом у цьому питанні освіти, як вже бачать західні аналітики, є великий ризик для зовнішніх постачальників цифрової освіти, оскільки зміна урядових постанов, на яку інколи неможливо очікувати та відповідно прорахувати збитки, викликає проблему для західних інвесторів, бо китайські фірми також розроблять конкурентоспроможні місцеві технології.

Для більшості зовнішніх інвесторів найперспективніші навчальні та фінансові можливості залишаються на периферії саме через дуже суворо регульовану систему державної освіти в Китаї, а саме, у відповідно зростаючому попиті на домашню освіту, репетиторство поза школою, професійне навчання та на дошкільну освіту. Прораховано, що вже існують значні можливості для іноземних інвесторів у видавництві та наданні електронних книг, цифрових нотатників та інших хмарних послуг, а також у розробці освітнього програмного забезпечення для електронного обладнання [16].

В. Нікітенко аналізуючи цифрову освіту, пише, що завдання дослідження полягає у низці завдань, а саме: проаналізувати модель освіти діджиталізації, яка змінює «правила гри» в освітянському процесі та з'ясувати процес переформатування цифрової освіти, що вимагає також дослідити роль великих даних (BIG DATA) у переформатуванні цієї моделі освіти [7, с. 55].

У конкретно-історичних обставинах цифрова освіта є прямою потребою у сучасному технологічному суспільстві, тому що тепер цифрові навички є базовими нормами поведінки у звичайному житті, вже існує необхідність їх впровадження. Наразі, слід розуміти, що цифрова компетентність є частиною європейської довідкової системи ключових компетенцій для навчання впродовж усього життя кожної людини. Цифрова компетентність, як пише ця авторка, це, насамперед, інформаційна грамотність і вміння працювати з даними і таким чином вона включає механізми комунікації та співробітництва, окрім того слід враховувати питання безпеки у широкому сенсі – а саме для персональних даних, здоров'я людей і збереження навколишнього середовища і що надважливо в такому контексті визначення мети освіти [7, с. 59].

Розглядаючи питання філософії освіти та у її контексті методологічні функції філософії освіти та концептуальне осмислення, визначення методів, цілей, ідеалів навчання, ми наведемо думку М. Опачко, яка писала, що «філософія формувала і завжди буде формувати комплекс ідей, направлених саме на розвиток освіти. Серед головних стратегій у філософії освіти залишатимуться завдання формування та розвитку питань: про феномен

людини, її сутності, місці у світі, про соціум та його потреби, про методи і принципи освіти як форми виробництва людини для суспільства» [8, с. 7].

Вважається, що зараз найбільш успішною у сучасному світі є фінська система освіти, яка має високий рівень навчальних досягнень учнів та справедливу рівноцінну можливість доступу до освіти; також при цьому слід визначити роль місцевої фінської влади і муніципалітетів в організації процесу освіти; гетерогенні групи тих, хто навчається, відсутність катетеризації і відбору учнів; індивідуальна підтримка навчального процесу і надання соціальної допомоги учням, а також, як аналізує М. Опачко, «відсутність тестів, рейтингів, головне – то висококваліфіковані самостійні учителі» [8, с. 19]. Шкільна освіта тісно пов'язана з університетською освітою, саме тому ми і сьогодні повинні віддавати належну увагу досягненням, які виникли у свій час у європейських університетах, оскільки «ідея університету, починаючи з Нового часу, мислиться в координатах належного, максимального, скоєного. Університет постає як конкретне втілення освітнього ідеалу» [8, с. 27].

Концепція глобальної освіти виникла приблизно два десятиріччя тому і має, насамперед, такі педагогічні завдання, як сформувати в учнів розвинене критичне мислення та сприяти виробленню власних поглядів і поваги до позицій інших людей; окрім того зберегти різноманіття та унікальність культурних надбань усіх народів та зберегти хитку рівновагу в системах «Людина – Природа», «Людина – Суспільство», «Людина – Людина». Таким чином, сучасна освіта, на разі і цифрова освіта, як пише авторка, «складається з низки умов, а саме:

1. Загальнолюдських цінностей і одночасно різноманіття культур.
2. Розуміння глобальних систем.
3. Знання про глобальні проблеми.
4. Бачення стратегій розвитку світової історії» [8, с. 30].

Для вирішення питання мети та завдань освіти та, насамперед, філософії освіти, на думку М. Опачко, необхідно розробляти філософську методологію сучасної освіти. Дослідниця наводить перелік сучасних основних концепцій освіти: концепцію гармонійної цілісності, релятивістсько-плюралістичну концепцію та синтетична концепцію, яка об'єднує обидві попередні концепції освіти [8, с. 37]. Від себе додамо, що питання освіти, її ретрофутурологічний та футурологічний аналіз ми підіймали вже у відповідних працях [2, 3, 4, 5].

Сучасна освіта характеризується такими властивостями, як: «гуманізація, гуманітаризація, диференціація, диверсифікація, стандартизація, багатоваріантність, багаторівневість, фундаменталізація, комп'ютеризація, інформатизація, індивідуалізація та безперервність» [8, с. 53].

М. Бойченко у статті «Покликання освіти: виклики та здобутки незалежності» пише, що «ключовим питанням є наявність і сила бажання

здобути самостійність в освіті в рамках державної незалежності України... Незалежність – це не лише політичне явище. Скоріше варто говорити про політичну чи державну незалежність як невід’ємний результат взаємної координації індивідуальної незалежності громадян – їхньої самодостатності як здатності виносити власне розумне судження. У будь-якому випадку ми говоримо про певну освіту, яка дається громадянам або історією та реаліями суспільного життя, або спеціалізованою освітньою установою. Перший, життєво-історичний варіант освіти дає більш надійні результати, але характеризується занадто високою ціною» [1, с. 24-25].

Висновки. Сучасні методики навчання потребують детальної уваги та певної апробації та філософської рефлексії. Втілення ідеалів освіти передбачає необхідність враховувати дослідження у просторі діджиталізації освіти як позитивних, так і негативних її наслідків. Ідеали Гуманізму, запропоновані філософією Нового часу навіть у двадцять першому сторіччі не застаріли. Також важливо враховувати, що в освіті, як і у царині охорони здоров’я людини, держава та суспільна думка на рівні самої держави мають підтримувати і традиційні методики навчання, які є природними щодо особистості та людства. Цифрова освіта – це не панацея та не заміна звичної системи освіти, це лише технічне доповнення, яке вводиться заради модернізації та стандартизації рівня загальноосвітньої освіти, але без вчителів та природних форм комунікацій та навчання неможливо виховати і навчити громадян будь-якої країни. Головний акцент повинен ставитися на пошуку та навчання нових поколінь молодих вчителів. Саме людський компонент у педагогіці ніколи не замінить жодний штучний інтелект. Діджиталізація та цифрова освіта і ті, хто її вводить, насамперед, повинні знати норми фізіології людини. Досліджуючи футурологію, а саме філософські основи екологічної футурології, нами була проаналізована така галузь медицини, як майбутні хвороби. До цієї галузі, як і до питання освіти та здоров’я вчителів та учнів, слід уважно ставитися. Сучасність показує або повне ігнорування фізіологічних можливостей організму звичайної людини, або виведення цих досліджень на периферію наукових інтересів, що є абсолютно неприпустимим та небезпечним на державному рівні. Потрібно враховувати при створенні програм навчання та підвищення кваліфікації кадрів і надважливі питання збереження здоров’я вчителів та учнів (і батьків, до речі).

Список джерел інформації

1. Бойченко М. (2021). Mykhailo Boichenko Calling of education: challenges and achievements of independence. *Філософія освіти*. 27 (1): 25. Retrieved from <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/view/653/592>
2. Годзь Н.Б. (2017). *Вступ до екологічної футурології*: монографія. Харків: Видавель Олександр Савчук. 572 с.
3. Годзь Н.Б. (2023). Концепт війни в контексті розгляду питання екологічної футурології та задачі відновлення та відбудови: філософський аспект. *Вісник Національного технічного університету «ХПИ»*. Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. № 2. С. 18-21. Retrieved from <http://aprus.khpi.edu.ua/issue/view/16333>
4. Годзь Наталія. (2023). Стандарти та традиції у науковій комунікації під час війни та повоєнного простору (культурологічний та екологічний аспект). *Острозькі культурологічні читання: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Острозь, 31 березня 2023 р.)*. Острозь: Видавництво Національного університету «Острозька академія». 100 с, С. 35-37.
5. Годзь Наталія. (2023). Питання урбаністики та ментальне здоров’я в сучасному та повоєнному просторі України. *Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект: Матеріали IX міжнародної науково-теоретичної конференції (23-24 березня 2023 р. м. Черкаси)*; упорядник О.І. Астапова-Вязміна; відп. ред. проф. А.І. Бойко. М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технологіч. ун-т. Черкаси: ЧДТУ. 133 с. (С. 72-24). Retrieved from https://books.google.com.ua/books?id=26m7EAAAQBAJ&lp_g=PA72&ots=pdMror4utc&lr&hl=uk&pg=PA72#v=onepage&q&f=false
https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=B8zA1-sAAAAJ&sortby=pubdate&citation_for_view=B8zA1-sAAAAJ:ZqE1mSdD_DYC
6. Козловський В.П. (2023). Методичні принципи й закони цифрової освіти: з досвіду викладання філософських дисциплін. *Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство*. 11-12: 68-80. Retrieved from <http://nzpr.ukma.edu.ua/article/view/291696>
7. Нікітенко В., Олексенко Р., Кивлюк О. (2022). Формування цінностей цифрової освіти і цифрової людини у діджиталізованому суспільстві. *Humanities Studies*. Вип. 10 (87). Retrieved from <http://humstudies.com.ua/article/view/254703/251857>
8. Опачко М.В. (2019). Філософія сучасної освіти: навчально-методичний посібник. Ужгород: УжНУ. 60 с. Retrieved from <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/39284>
9. Projektas «Tęsk: ateik, tobulėk, prisidėk!» Retrieved from <https://www.nsa.smm.lt/projektai/ugdymo-projektai/projektas-tesk-ateik-tobulek-prisidek/>; <https://www.fsf.vu.lt/studentams/pedagogines-studijos-visos/modulio-studijos-pedagogams>
10. Apie Projektą «Skaitmeninio Ugdymo Turinio Kūrimas ir diegimas» Retrieved from <https://www.mokykla2030.lt/apie-projekta/>
11. Patvirtintos Atnaujintos Mokyklinės Programos Retrieved from <https://www.mokykla2030.lt/category/naujienos/>
12. Ekspertas Chris Tweedale: Mokymo Programų Diegimas – Esminis Pokyčio Etapas Retrieved from <https://www.mokykla2030.lt/ekspertas-chris-tweedale-mokymo-programu-diegimas-esminis-pokycio-etapas/>
13. Standards certification and compliance in China. Retrieved from <https://www.ciprocess.com/standards-certification-and-compliance-in-china.htm>
14. 20 Universities in China offering Electronic Engineering degrees and courses. Retrieved from <https://www.hotcoursesabroad.com/study/training-degrees/china/electronic-engineering-courses/loc/39/cgory/g7-3/sin/ct/programs.html>
15. 2010 University of Electronic Science and Technology of China. Retrieved from <https://en.uestc.edu.cn/>
16. Digital education in China. Retrieved from <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/digital-education-china>

References (transliterated)

1. Boichenko M. (2021). Mykhailo Boichenko Calling of education: challenges and achievements of independence. *Filosofiiia osvity*. 27 (1): 25. Retrieved from <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/view/653/592>
2. Hodz N.B. (2017). *Vstup do ekolohichnoi futurolohii : monohrafiia*. Kharkiv : Vydavets Oleksandr Savchuk. 572 s.
3. Hodz N.B. (2023). Kontsept viiny v konteksti rozghliadu pytannia ekolohichnoi futurolohii ta zadachi vidnovlennia ta vidbudovy: filosofskyi aspekt. *Visnyk Natsionalnogo tekhnichnogo universytetu «KhPI»*. Serii: Aktualni problemy rozvytku ukrainskoho suspilstva. № 2. S. 18-21. Retrieved from <http://aprus.khpi.edu.ua/issue/view/16333>
4. Hodz Nataliia. (2023). Standarty ta tradytsii u naukovii komunikatsii pid chas viiny ta povoiennoho prostoru (kulturolohichnyi ta ekolohichnyi aspekt). *Ostrozki kulturolohichni chytannia: materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii (m. Ostroh, 31 bereznia 2023 r.)*. Ostroh : Vydavnytstvo Natsionalnogo universytetu «Ostrozka akademiia». 100 s, S. 35-37.
5. Hodz Nataliia. (2023). Pytannia urbanistyky ta mentalne zdorovia v suchasnomu ta povoiennomu prostori Ukrainy. *Sotsialni ta humanitarni tekhnolohii: filosofsko-osvitnii aspekt : Materialy IX mizhnarodnoi naukovoto-retychnoi konferentsii (23-24 bereznia 2023 r. m. Cherkasy) ; uporiadnyk O.I. Astapova-Viazmina ; vidp. red. prof. A.I. Boiko. M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkas. derzh. tekhnolohich. un-t. Cherkasy : ChDTU. 133 s. (S. 72-24)*. Retrieved from <https://books.google.com.ua/books?id=26m7EAAAQBAJ&lp g=PA72&ots=pdMror4utc&lr&hl=uk&pg=PA72#v=onepage &q&f=false>
https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citatio n&hl=uk&user=B8zA1-sAAAAJ&sortby=pubdate&citation_for_view=B8zA1-sAAAAJ:ZqE1mSdD_DYC
6. Kozlovskiy V.P. (2023). *Metodychni pryntsypy y zakony tsyfrovoy osvity: z dosvidu vykladannia filosofskykh dystsyplyn*. Naukovi zapysky NaUKMA. *Filosofiiia ta relihiieznavstvo*. 11-12 : 68-80. Retrieved from <http://nzpr.ukma.edu.ua/article/view/291696>
7. Nikytenko V., Oleksenko R., Kyvliuk O. (2022). Formuvannia tsinnosti tsyfrovoy osvity i tsyfrovoy liudyny u dydzhitalizovanomu suspilstvi. *Humanities Studies*. Vyp. 10 (87). Retrieved from <http://humstudies.com.ua/article/view/254703/251857>
8. Opachko M.V. (2019). *Filosofiiia suchasnoi osvity : navchalno-metodychnyi posibnyk*. Uzhhorod : UzhNU. 60 s. Retrieved from <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/39284>
9. Projektas «Tesk: ateik, tobulek, prisidek!» Retrieved from <https://www.nsa.smm.lt/projektai/ugdymo-projektai/projektas-tesk-ateik-tobulek-prisidek/>; [https://www.fsf.vu.lt/studentams/pedagogines-studijos- visos/modulio-studijos-pedagogams](https://www.fsf.vu.lt/studentams/pedagogines-studijos-visos/modulio-studijos-pedagogams)
10. Apie Projektą «Skaitmeninio Ugdymo Turinio Kūrimas ir diegimas» Retrieved from <https://www.mokykla2030.lt/apie-projekta/>
11. Patvirtintos Atnaujintos Mokyklinės Programos Retrieved from <https://www.mokykla2030.lt/category/naujienos/>
12. Ekspertas Chris Tweedale: Mokimo Programų Diegimas – Esminis Pokyčio Etapas Retrieved from <https://www.mokykla2030.lt/ekspertas-chris-tweedale-mokymo-programu-diegimas-esminis-pokycio-etapas/>
13. Standards certification and compliance in China. Retrieved from <https://www.ciprocess.com/standards-certification-and-compliance-in-china.htm>
14. 20 Universities in China offering Electronic Engineering degrees and courses. Retrieved from <https://www.hotcoursesabroad.com/study/training-degrees/china/electronic-engineering-courses/loc/39/cgory/g7-3/sin/ct/programs.html>
15. 2010 University of Electronic Science and Technology of China. Retrieved from <https://en.uestc.edu.cn/>
16. Digital education in China. Retrieved from [https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/digital- education-china](https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/digital-education-china)

Надійшла (received) 16.04.2024

Відомості про авторів / About the Authors

Годзь Наталія Борисівна (Nataliia Godz) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2717-1232>